

وکیل و وصی و وصیت لازم نیست؛ اما مهم است!

هر انسانی می‌تواند در طول زندگی خود بارها وصیت کند. این وصیت می‌تواند کتبی یا شفاهی باشد.

هر انسانی می‌تواند در طول زندگی خود بارها وصیت کند. این وصیت می‌تواند کتبی یا شفاهی باشد. نوشتن وصیت نامه هرچند از حیث حقوقی امری اختیاری به شمار می‌رود، ولی در شرع مقدس اسلام آن قدر بر این مطلب تأکید شده که به عنوان یک تکلیف دینی مهم تلقی می‌گردد. بنابراین، به صرف جنبه حقوقی نمی‌توان کسی را وادار به نوشتن وصیت نامه نمود. تنظیم وصیت نامه بستگی به علایق دینی و حقوقی فرد دارد و اینکه مایل باشد برای امور شرعی، شخصی و مالی خود پس از فوت تعیین تکلیف نماید یا این اقدام را به عمل نیاورد.

به گزارش «تابناک» در بین مسلمانان نوشتن وصیت نامه امری معمولی و متداول به شمار می‌رود. به خصوص این اعتقاد وجود دارد که نوشتن وصیت ضمن انجام تکلیف و واجب شرعی، موجب طول عمر و ثواب دنیا و آخرت می‌شود و هر کس که وصیت نامه اش را می‌نویسد، درواقع خود را مهیا و آماده‌ی پیوستن به معبود می‌کند.

وصیت مشتق از وصی، به معنی وصل و پیوند است و به اعتبار اتصال تصرفات زمان حیاتِ موصی (وصیت کننده) به زمان پس از فوت، آن را وصیت نامیده‌اند. قانون مدنی به پیروی بسیاری از فق‌های امامیه تعریفی از وصیت که شامل وصیت تملیکی و عهدی باشد، ننموده و به استناد ماده ۸۲۵ قانون مدنی آن را به دو قسم وصیت تملیکی و عهدی تقسیم کرده است.

وصیت تملیکی

طبق ماده ۸۲۶ قانون مدنی «وصیت تملیکی عبارت است از اینکه کسی عین یا منفعتی را از مال خود برای زمان بعد از فوت خود مجاناً به دیگری تملیک کند. وصیت کننده موصی، کسی که وصیت تملیکی به نفع او شده است موصی له، مورد وصیت موصی به کسی که به موجب وصیت عهدی بر مورد ثلث یا بر صغیر، ولی قرار داده می‌شود وصی نامیده می‌شود». در وصیت تملیکی مالی از طرف موصی به موصی له تملیک می‌گردد و موصی له آن را قبول می‌کند؛ بنابراین وصیت به وسیله‌ی ایجاب از طرف موصی و قبول از طرف موصی له به عمل می‌آید.

تملیک به موجب وصیت محقق نمی‌شود مگر با قبول موصی له بعد از فوت موصی (یعنی باید کسی که به نفع او وصیت شده است، آن را قبول کند)، زیرا طبق قول مشهور فق‌های امامیه، وصیت تملیکی عقد است و این نظریه در قانون مدنی هم پذیرفته شده است. قول غیرمشهور نیز آن است که وصیت، ایقاع معلق می‌باشد و احتیاج به قبول ندارد و کافی است موصی له آن رد ننماید و چنانچه رد کند وصیت باطل می‌گردد.

طبق ماده ۸۴۳ قانون مدنی «وصیت به زیاده بر ثلث ترک نافذ نیست مگر به اجازه وراثت و اگر بعضی از ورثه اجازه کند فقط نسبت به سهم او نافذ است». میزان ثلث به اعتبار دارایی وصیت کننده در حین فوت معین می‌شود (ماده ۸۴۵ قانون) نه به اعتبار دارایی او در حین وصیت و نه به اعتبار دارایی او در زمان اجازه ورثه.

وصیت عهدی

مطابق بند دوم ماده ۸۲۶ قانون مدنی «وصیت عهدی عبارت است از این که شخصی یک یا چند نفر را برای انجام امر یا اموری یا تصرفات دیگری مأمور می‌نماید.» وصیت عهدی در حقیقت عبارت از نمایندگی از طرف موصی برای پس از فوت به وصی می‌باشد تا اعمالی را که خود می‌توانسته انجام دهد به جای آورد؛ مانند پرداخت دیون متوفی. تفاوت وصی با وکیل در این است که وصی نماینده‌ی وصیت کننده در زمان پس از فوت او است، ولی در وکالت، وکیل نماینده‌ی موکل در زمان حیات او می‌باشد و این نمایندگی با فوت موکل از بین می‌رود.

آثار حقوقی وصیت نامه

آثار حقوقی وصیت نامه را می‌توان به سه بخش تقسیم کرد که عبارت‌اند از:

آثار حقوقی وصیت نامه پس از فوت شخص ظاهر می شود یعنی تا وقتی که شخص زنده است، خود او تصمیم گیرنده و عامل می باشد. به همین جهت بین عامه مردم متداول است که می گویند آدم زنده وکیل و وصی نمی خواهد، اما با فوت وصیت کننده همه مصمم می شوند که به وصیت او عمل کنند.

چنانچه با تنظیم وصیت نامه کسی بخواهد مالی را به دیگری تملیک کند (به مالکیت فرد دیگری درآورد) نباید در برابر آن، چیزی مطالبه کند. مثلاً اگر شخصی وصیت کند خانه اش پس از فوت خود به شخص (الف) تملیک کند به شرط آنکه شخص مذکور مبلغ ده میلیون به (شخص ب) پرداخت کند چنین وصیتی صحیح نمی باشد، زیرا همان طور که گفته شد تملیک باید مجانی باشد.

هر شخصی می تواند در طول زندگی خود بارها وصیت کند یا محتوای وصیت نامه ی خود را تغییر دهد، اما آخرین وصیت نامه (از حیث تاریخ) ملاک عمل قرار خواهد گرفت و در این صورت دیگران نباید محتوای آخرین وصیت را تغییر دهند.

وصیت بر حمل

گاهی ممکن است برای کسی وصیت کنیم که هنوز متولد نشده باشد (جنینی که در داخل رحم مادر است). شرط اجرای این وصیت آن است که جنین زنده متولد شود و چنانچه سقط شود، این حق به ورثه او خواهد رسید. البته این در صورتی است که ورثه موجبات سقط وی را فراهم نکرده باشند.

صغیر و مجنون هم می توانند موضوع وصیت نامه باشند. در این صورت در مورد صغیر، ولی و در مورد مجنون، قیم باید قبولی خود را بر پذیرش وصیت نامه اعلام نمایند. در مورد شخص بالغ و رشید، قبولی خودش شرط می باشد و ملاک آن نیز قبولی او پس از فوت متوفی (وصیت کننده) می باشد.

باید توجه داشت که اگر شخصی پس از فوت موصی (وصیت کننده) وصیت را قبول نماید، دیگر حق رد آن را ندارد.

وظیفه اشخاص و شهودی که وصیت در مواقع اضطراری نزد آن ها تنظیم می گردد

اشخاصی که وصیت نامه در مواقع اضطراری نزد آن ها تنظیم می گردد، باید در اولین فرصت وصیت نامه را نزد یکی از دفاتر اسناد رسمی که اداره ثبت معین می کند به امانت گذاشته و اعلام نمایند که وصیت کننده در سلامت عقل آن را نوشته است. چنان چه وصیت نامه به صورت شفاهی نزد آنان اعلام شده باشد، باید در اولین فرصت به نزدیک ترین دادگاهی که به آن دسترسی دارند مراجعه و موضوع وصیت نامه را نزد قاضی اعلام نماید تا مراتب صورت مجلس شود و به امضای قاضی و شهود برسد. البته چنین وصیت نامه ای ظرف یک ماه باید از طرف وصیت کننده تأیید و به یکی از سه طریق قانونی (سری، رسمی و خود نوشت) تنظیم گردد. در غیر این صورت بلااثر خواهد بود؛ مگر آن که ورثه محتوای آن را تأیید و قبول نمایند.

تنظیم وصیت نامه در مواقع اضطراری

ممکن است همیشه شرایط برای تنظیم وصیت نامه به یکی از راه هایی که توضیح داده شد، امکان پذیر نباشد. به عنوان نمونه، در شرایط جنگی یا شیوع بیماری مُسری، بمباران هوایی و... که حالت فوق العاده ای بر جامعه حاکم می باشد، قانون گذار پیش بینی های لازم را نموده است. در چنین حالتی شخص می تواند به طور شفاهی نزد دو شاهد وصیت کند. آن گاه یکی از دو شاهد محتوای وصیت را با تاریخ روز، ماه و سال تنظیم کند و به امضای حاضرین برساند. چنانچه شخص وصیت کننده نظامی بوده و شرایط جنگی حکم فرما باشد، می تواند نزد یک افسر یا هم ردیف خود و در حضور دو شاهد وصیت کند.